

Oponentský posudek bakalářské práce Veroniky Pavlíkové Kognitivní analýza temporálních předložek v češtině

Už v úvodu bych ráda konstatovala, že předloženou práci pokládám za výbornou a v mnoha ohledech překračující požadavky kladené na práci bakalářskou. Vychází z teorií a metod kognitivní a konstrukční lingvistiky a úspěšně je aplikuje na český materiál, získaný z Českého národního korpusu; při tom inspiruje k řadě otázek.

Výchozí literatura je angloamerická, z českých prací (a orientovaných v kognitivní perspektivě na české předložky) se tu lze opřít pouze o novátorskou teorii Dany Konečné, což autorka činí. Práce má logickou a přehlednou stavbu, autorka své téma dokáže vyložit vyváženě s použitím relevantních údajů. Nejprve uvádí do kontextu kognitivní a konstrukční gramatiky – vybírá a vykládá při tom termíny důležité z hlediska svého zkoumání (tělesné ukotvení významu, mentální prostory a mapování, doména, prototypizace, báze a profil, vztažný bod a trajektor, gramatická konstrukce a sémantika rámců). Poté se věnuje předložkám a otázkám jejich teoretické reflexe, zejména konceptualizace času prostřednictvím zdrojové domény prostoru. Ve stručném uvedení do dosavadní reflexe českých předložek se opírá o PMČ, dále o komplexní pojetí Čermákovo, a zejména (s následným uplatněním ve vlastní výzkumné části) o stat' D. Konečné. Dále přechází k výkladům o místních, a poté konečně časových významech předložek, opět na základě zahraniční literatury.

Ve druhé, klíčové části práce se autorka věnuje vlastnímu výzkumu, s promyšlenými východisky, aplikujíc po řadě na každou ze čtrnácti vybraných českých předložek kritéria zvolená na základě Fillmorových charakteristik časových (vektorově chápaných) konstrukcí. Každý výklad obsahuje tabulku s příslušnými údaji a výklad časových významů dané předložky s příklady (získanými z materiálu ČNK), přičemž hlavní pozici má vždy význam předložky stanovený jako prototypový. Každý z významů je pak znázorněn graficky na základě teorie D. Konečné.

Ráda bych ocenila zasvěcený, dobře podaný výklad a schopnost pracovat s odbornou literaturou, a to i cizojazyčnou a dosti náročnou. Pokud jde o autorčiny parafráze, provázené tu a tam citacemi z originálu, ocenila bych – i když jsem si vědoma obtížnosti takového podniku – překlady do češtiny, zejména co se týče relevantních termínů, konkrétně *elaboration sites* (*e-sites*); byla bych velmi ráda, kdyby pro tento pojem existoval použitelný český termín. To jsou ovšem požadavky, které daleko překračují rámec bakalářské práce, stejně jako má následující úvaha, jíž rozhodně nechci snižovat vysokou hodnotu této práce a nabízím ji spíše k diskusi. Týká koncepce celé práce a potažmo vlastně i názvu.

Autorka se zabývá analýzou „temporálních předložek“. Existuje však vůbec (alespoň v češtině) něco takového? Jak sama ukazuje, základní zdrojovou oblastí pro konceptualizaci času je prostorovost, a to se projevuje i v primárních významech českých předložek (až na předložku *během*, aspoň myslím, jsou všechny zde zkoumané předložky ve svých primárních významech prostorové). Domnívám se tedy, že z kognitivněsémantického hlediska by bylo „čistší“ či logičtější tuto skutečnost maximálně zohlednit; vždyť i závěrečná „mapa“ (s. 82), strukturovaná časovými významy zkoumaných předložek, by se dala chápat primárně jako strukturace prostoru (nebo ne? – to též dávám k úvaze.) Z tohoto hlediska bychom vlastně nemohli mluvit o „temporální předložkách“, ale spíš o „temporálním významu/ temporálních významech předložek“.

Taková úvaha má ovšem ještě širší dosah. Když autorka určuje prototypické významy jednotlivých předložek, musela by se pak obrátit logicky nejprve k významu prostorovému, od něž je pak význam časový (jsou významy časové) metaforicky odvozen (odvozeny). Prototypový význam by tedy pak rozhodně nebyl onen časový, anebo možná jen u některých předložek (?), to by ovšem muselo být podrobena výzkumu. Vždyť podle kognitivních teorií

představuje význam (i význam předložky) jednolitě kontinuum, třebaže strukturované, resp. strukturovatelné, a na základě všelijakých metaforických a metonymických extenzí zasahující do mnoha oblastí; a jakési „rozdělování“ významu na „za a/ prostorový, za b/ časový a třeba ještě za c/ nějaký jiný je tedy vlastně (alespoň v rámci kognitivního přístupu k jazyku) nepatřičné.

Dále mám ještě jeden dotaz, zřejmě související: autorka píše, že prototypičnost vyvozuje z toho významu, který se uplatňuje v jejím materiálu nejfrekventovaněji (s. 39). Mohou podle ní existovat i jiná kritéria?

Otázek by bylo mnoho (a hodnota této práce spočívá i v tom, že je schopna je v našich myslích vyvolat). Opakuji, že na práci je třeba ocenit v českém kontextu stále ještě nový badatelský přístup, schopnost vyrovnat se se ctí se zahraniční literaturou, dále citlivou detailní analýzu materiálu, ale i samostatnost při formulování závěrů. Autorka je také disponována podat logický, dobře vystavěný výklad; práce je na vysoké úrovni stylové i jazykové, grafické provedení je také pečlivé. Domnívám se, že ve zkrácené podobě by bylo žádoucí výsledky této studie publikovat v některém z lingvistických časopisů.

Práci s radostí doporučuji k bakalářské obhajobě s návrhem hodnocení „výborně“.

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.
Ústav českého jazyka a teorie komunikace
FF UK Praha

V Praze 6. září 2011